

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ДОНБАСУ

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ДОНЕЧЧИНИ

1

ТОМ

А•Б•В

ДОНЕЦЬК•ВИДАВНИЦТВО•ПРОМІНЬ•2013

УДК 94(477.62)(031)
ББК 63.3(4УКР)я20
Е64

Е64 ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ДОНЕЧЧИНИ. / Під редакцією д.і.н., проф. П.В. Доброва. –
Донецьк: ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «ПРОМІНЬ», 2013. –
440 с., іл. кольорові, ч/б.

ISBN 978-966-2008-01-2

В «Енциклопедії Донеччини» в довідково-інформативній формі подані славетні сторінки історії Донеччини.

У виданні зосереджено відомості про людей, які зробили помітний внесок у розвиток регіону на різних етапах його становлення: підприємців, діячів культури, освіти. Інформується про видатних осіб, які жили в різні часи та живуть зараз, уславляючи Донеччину своєю працею та звершеннями. Вміщено біографії державних, політичних, громадських, релігійних діячів, полководців, героїв війн, космонавтів, письменників і художників, скульпторів і композиторів, артистів і мандрівників, вчених і конструкторів.

Окремі статті присвячені історичним подіям, які стали віхами в розвитку України та нашого регіону. Мається інформація про населені пункти Донеччини, промислові та інші підприємства краю, окремі виробничі об'єднання, різного роду організації та установи, особливості їхнього розвитку на різних історичних етапах. Увага надається географічним і топонімічним термінам, місцевим назвам окремих поселень та відповідним історичним змінам, що відбулися в цих назвах.

Енциклопедія насичена багатим ілюстративним матеріалом.

Видання адресоване широкому колу читачів, буде корисним вчителям загальноосвітніх шкіл, викладачам вищих навчальних закладів, школярам, студентам, краєзнавцям та всім, хто цікавиться історією рідного краю.

УДК 94(477.62)(031)
ББК 63.3(4УКР)я20

*Автор проекту «Енциклопедія Донеччини» і керівник авторського колективу –
Петро Васильович ДОБРОВ,
декан історичного факультету, завідувач кафедри історії України
Донецького національного університету,
доктор історичних наук, професор, Заслужений працівник освіти України*

Редакційна колегія:

*голова колегії – ДОБРОВ П.В.
заступники голови колегії – ГРИДІНА І.М., СТЯЖКІНА О.В.
відповідальний секретар – НІКОЛЬСЬКИЙ В.М.
члени колегії – АНДРОСОВА С.Л., ГРИДІН А.М., ДМИТРІЄВА Н.Х.,
ДОБРОВ Е.В., КУЗІНА К.В., ЛЮДОРОВСЬКА Т.Ю.,
ПИЛИПЕНКО Д.В.*

ISBN 978-966-2008-01-2

© Автор-упорядник Добров П.В., 2013
© ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «ПРОМІНЬ», 2013

Азотний з-д хімічних реактивів

розробок групи фахівців підприємства і Інституту проблем матеріалознавства Академії України створено унікальне виробництво тугоплавких сполук реактивної чистоти. Упродовж 1990-х рр. на базі потужностей заводу була створена група підприємств, яка в даний час займається випуском і реалізацією хімічної продукції. До цієї групи входять: ТОВ «Реактив» (виробництво), ТОВ «ЕМПК Україна» (продаж), ТОВ «ОПХР» (закупівля сировини і комплектуючих). Спеціалізується на виробництві неорганічних хімічних реактивів і хімічного поглинача вапняного ХП-І.

Дж. та літ.: Подражання достойно: очерки истории Донецкого завода химреактивов. – Днепропетровск: Южная Пальмира, 1992; Донецк-реатив: завод химических реактивов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.donetsk-reaktiv.ru/about/kompaniya-segodnya>; <http://iip.region.dn.ua/catalog/166/198/ent66660.html>.

Н.М. Разумна

АЗРИЕЛЬ Лев Самсонович – фотокореспондент. Починав працювати учнем фотографа в редакції окружної газ. «Диктатура труда» («Соціалістичний Донбас»). Учасник Вели-

кої Вітчизняної війни. Його роботи друкувались на шпальтах «Радянської Донеччини», «Правди України», «Правди» в Москві. Іноді підписував свої роботи як Лев Самсонов. У грудні 1970 р. в Москві в Центральному будинку журналіста відбулась виставка фоторобіт. На ній було представлено 76 знімків А.Л., присвячених Донецькому краю. Помер у 1985 р.

Літ.: Солдаты слова: Очерки, воспоминания, биографические справки о фронтовиках – журналистах и писателях. – 2-е изд. – Донецк, 2003.

Авт. гр.

АЙДАРСЬКА СТОРОЖА – одна із семи сторож 1-го розряду – донецьких, що виникли за часів Івана III після визначення кордонів з Кримським ханством за угодою 1505 р. А.с. була найвіддаленішою і останньою з чотирьох сторож, які розміщалися по Сіверському Дінцю, знаходилася в гирлі р. Айдар, де здавна існував татарський перелаз, що неподалік сучасного с. Старий Айдар Луганської обл. Відстань від А.с. до найближчої Бахмутської сторожі, що розміщалися вище за течією, в гирлі р. Жеребця, визначалася у півтора-один день дороги для вершника. Дозорні на А.с., як і на інші донецькі сторожі, направлялися з прикордонних міст Путивля і Рильська. На кожну сторожу призначалося до 42 осіб на чолі з дітьми боярськими, які протягом теплого сезону, починаючи від 1 квітня, забезпечували шеститижневий почерговий дозор групами по 4 вершники: троє козаків-севрюків під орудою сина боярського. Зберігся документ від 16.06.1552 р., в якому йдеться про те, як гонець-станичник повідомляє царю Іоанну про переправу кримців через Донець при впадінні Айдару.

1571 р., у ході реформування сторожової та станичної

Фото Л.С. Азріеля. Донецьк у 1970-ті роки

служби за часів Івана IV Грозного боярином князем М.І. Воротинським А.с. було ліквідовано. За «дозором» князя Михайла Тюфякіна і дяка Матвія Ржевського А.с. було «покишено, оскільки повз тієї сторожі Айдарської кримські великі й малі військові люди не ходять», з огляду появи на цьому шляху сильних фортець. Відтак було вирішено «надалі тій сторожі не бути».

Натомість татарський перелаз через Донець у місці впадіння до нього Айдару зберігав потенційну небезпеку. Саме тому в «Розкладі польських шляхів» часів Федора Івановича повідомлялося, що один із маршрутів путівельських станиць через Муравський та Кальміуський шляхи доходив до гирла Айдару. За наказом царя передбачалося закласти нову південну фортецю, з якої намічалось надсилати станиці через Муравський та Ізюмський шляхи «до старого урочища до гирла Айдару».

Під час чергового реформування сторожових ліній за часів Михайла Федоровича (1623 р.) було взято за правило сторожі ставити якнайщільніше і не висувати їх далеко вглиб степу, в результаті чого жоден роз'їзд не досягав гирла Айдару і навіть Святих Гір.

Лит.: Багалей Д.І. Матеріали для історії колонізації і быта степної окраїни Московського государства (Харьковской и отчасти Курской и Воронежской губерний) в XVI–XVIII столетиях. – Харьков, 1886; Беляев И. О сторожевой, станичной и полевой службе на польской Украине Московского государства до царя Алексея Михайловича. – М., 1848; Пірко В.О. Заселення Донеччини в XVI–XVIII ст. – Донецьк, 2003.

Р.О. Литвиненко

АЙЗЯЙТУЛОВ Рушан Фатихович – лікар, викладач, д-р мед. наук (1991), проф. (1995), Засл. діяч н. і т. України (2007). Н. 14.09.1951 р. в м. Донецьку.

Закінчив Донецький держ. мед. ін-т (1974). Зав. каф. «Дерматовенерологія» Донецького держ. мед. ун-ту ім. М. Горького. Чл. правління Української асоціації дерматовенерологів та косметологів. Чл. Національної спілки журналістів України.

Лит.: Кто есть кто в Донецке. 2009. – Биографич. справочник. – Донецьк: ООО «Фирма «Интерхоббизкспо», 2010.

Авт. гр.

АЙНАЛОВ Дмитро Власович (1862–1939) – російський історик мистецтва, чл.кор. Петербурзької АН (1914; з 1925 – АН СРСР). Н. 20 (08).02.1862 р. в Маріуполі. Навчався в Одесі на історико-філологічному відділенні Новоросійського ун-ту у Н. Кондакова, потім у Санкт-Петербурзі й за кордоном. З 1890 р. викладав у Казанському ун-ті, з 1903 р. – проф. Петербурзького ун-ту. Досліджував історію візантійського, давньоруського, західноєвропейського мистецтва. Вивчав старожитності України: мистецькі та архітектурні пам'ятки Києва, Чернігова, середньовічного Криму. Викладав у Київському археологічному ін-ті. Брав участь у роботі комісії

ВУАН з дослідження Софійського собору в Києві (з 1931 р.). В його працях естетичне осмислення пам'яток мистецтва поєднується з їх історико-культурною оцінкою. Основні роботи: «Эллинистические основы византийского искусства» (1900), де вперше розкритий характер художньої еволюції візантійського мистецтва, «Византийская живопись XIV столетия» (1917), «История русского монументального искусства» (2 т., 1932–33, німецькою мовою), «Этюд о Леонардо да Винчи» (1939). Створив шк. учнів – дослідників давньоруського і середньовічного мистецтва, серед них – Л. Мацелевич, В. Мясоєдов, Н. Сичов, М. Каргер, К. Широцький, А. Грабар, В. Лазарев, М. Алпатов.

Лит.: Брунов Н., Памяти Д.В. Айналова «Архитектура СССР». – 1940. – № 3; Українська радянська енциклопедія. У 12-ти тт. / За ред. М. Бажана. – 2-ге вид. – К., 1974–1985.

Н.М. Разумна

АКАДЕМІЧНИЙ СИМФОНІЧНИЙ ОРКЕСТР ім. С. С. Прокоф'єва Донецької обласної філармонії – один із найбільших оркестрів

Р.Ф. Айзяйтулов

Д.В. Айналов

Академічний симфонічний оркестр ім. С.С. Прокоф'єва Донецької обласної філармонії